

a szász nép, a parasztság józan, meggondolt, elővigyázatos s még valóságában is inkább racionalisztikus, mint rajongó, mondhatni indifferens, bár a külszint őrzi, mindez — ismételjük — nem új. Így ismerjük — kívülről és messziről — a szászokat. Ismerjük szervezetségüket is. Értjük is ezt a szervezetséget. Viszont szerző vonzóan és érdekesen írja le népét, szokásait. Érdekesen, — de elvontan és általánosan, a régi folklóre hagyományai szerint, mely mindig állóképszerűen rajzolt és szerette a beállítást és a retust. Ezért hat legtöbb fejezete színnyomat-szerűen, különösen most, amikor megszoktuk már a modern szociográfiai ceruzarajzot. Az ilyen érzékenyen vezetett írón talán többet árult volna el a szászokból. Mindenestre kiexponálta volna a nyolcszáz éve polgárokból és parasztokból álló kolonizációs társadalom életfunkcióit s igen érdekes, sajátosan szász kérdésekre adott volna feleletet. Megírta volna pl., hogy miért nem képződött köztük nemesség, illetve, hogy akik nemesekké lettek közülük, hogyan veszítették el nemzetiségüket s asszimilálódtak az erdélyi magyar fő- és középnemességhez; vagy hogy hogy maradhatott mindig a nép vezetése végső soron az értelmiség kezében. Érdekelte volna pl. a szász falu esetében a birtokmegosztás; általában a szász életközösség mozgása. Ez a szemléletmód azonban idegen a lélektani látást kizárólagosan lényegesnek tekintő szerzőtől.

(*Bolyai Zoltán*)

JOHN KNITTEL: EL HAKIM. (Hungária kiadása. Budapest 1937.)

Műfajilag életrajzregény s így legszerencsésebb a szerző mondanivalói számára. Nem lehet vádiratnak tekinteni, bár az angol gyarmatpolitikája szennyesét teregeti, mert a szelíd mérséklet, mellyel ezt teszi, finoman tompít, anélkül, hogy megértéssé laposodnék. A brit koloniális élet nagy vámszedőiről és apró tetveiről ad híu képet, akik a bennszülöttek nagyságaival együtt önfeledten lubickolnak a bürokrácia és korrupció moslékjában a jól szervezett kitűnő rendőrség védelme alatt.

A hős, aki majd saját bőrén tapasztalja mindennek átkait, alacsony sorban, a televágóhid környékén, kialvó állati életek közelében érzi meg a lét igazi lényegét s első anatómiai leckéit is leölt állatok oszlásnak induló belső szervein szerzi meg. Ennek hatása alatt később férfivá éretten sem törekszik egyébre, mint hogy egész ember és egész orvos legyen. A hajót azonban, melyen Kairóba megy, hogy fiatal álmai beteljesülésekép az egyetemre beiratkozzék, a feltörő pestis miatt feltartóztatják. Önfeláldozó, áldozatos munka következik számára egy fanatizmusáért később életével fizető egyiptomi orvos oldalán, a szerencsétlen és tudatlan haldoklók körül. Gyógyszerek és majdnem minden külső segítség nélkül. Az emberi szenvedés tengere, a tébolyult tánc a meszesgödörök körül, határozott körvonalakkal rajzolják meg számára az utat, melyen haladnia kell. Kihalt falvak, oszlásnak induló tetemek között a szörnyű betegség testi élményével jut el végül Kairóba, ahol mint orvostanhallgató apró, veszendő uccagyerekek számára iskolát szervez, hogy hadat üzentessen velük az uccákat borító dögletes szennynek s hogy egyiptomi öntudatra nevelje őket. A börtön és belső harcok hosszú ideje következik ezután, ami feloldhatatlannak látszik Aziza, az alacsony sorból származó egyiptomi lány iránti szerelem üdítő fluidumában.

Nagy választék nem áll rendelkezésre, állami szolgálatba lép. Az egyiptomi kórházak állapotának leírása, ahogy az ápolók korbáccsal verik a betegeket, ahogy a legelemibb egészségügyi rendszabályokat is mellőzik ezek a düledező vályogviskók s ahogy végtelen sorban egyre tódulnak a kezelésre szoruló szerencsétlen páriák, legmegdöbbentőbb lapjai ennek a

könyvnek. S ahogy a kormány és főnöke, a főhatalom jólfizetett, alázatos cinkosa semmit sem tesznek, több mint egy szenvedő nép lebecsülése és megvetés, az az önmagáét betegesen féltő emberi aljasság infernális mélységeit idézi. A harc pillanatig sem szünetel, hisz „Egyiptom számára nincs keservesebb veszteség, mint egy forradalmár elvesztése“. Kérvényei és petíciózásai áradata, melyekben az állapotok javítását sürgeti, a dolgok természetes rendje szerint elhelyezéséhez vezet, de ez sem töri meg. Mély, egyensúlyozott emberi lélekkel gyógyít és vigasztal tovább, míg egy előkelő angol nő csodálatos meggyógyítása következtében végül Angliába kerül, ahonnan Azizával, táncosnővé lett egykori szerelmével együtt súlyos betegen tér vissza Egyiptomba.

A felfelívelő axelmunthei karrier rajzát azonban hiába keresnénk a könyvben. Helyette a mohamedánok és koptok békés, testvéri életét s a misztikus egyiptomi lélek körvonalait kapjuk, amint hiedelmeiben és babonáiban fuldoklik, vagy amint mértéken felüli hitében szinte magánlakásnak tekinti templomát. S a szerző ezzel feltétlenül elérte célját: meggyőzően hú képet adott egy alig ismert népről és becsületes szempontból ítélte el egy embertelen politikát. (Kovács Katona Jenő)

KAREL CSAPEK: EGY MINDENNAPI ÉLET. (Prager-Verlag, Bratislava, 1937.)

Ez a könyv, amelyről semmi konkrétet sem hallottam, legelőbb címevel fogott meg. *Egy mindennapi élet...* mit mondhat erről az író? Különleges meglepetés volt számomra, a szó legnemesebb értelmében. Egy mindennapi életről ír nem mindennapi krónikát írója. Ahogy az író elmondja egy ember élménytörténetét a maga szigorú egyszerűségével és tárgyilagosságával, már ez önmagában is művészi teljesítmény. A történet vallomásszerűen, életrajz formájában perog le, s nyilván az író élménymultja csapódik ki benne. A történetét elbeszélni hosszadalmas volna s aligha lehetséges. Egy mindennapi élet hú krónikása az író, aki megmutatja, miként lehet egy alapjában egyhangú élettörténetet vonzóan, figyelemkeltően elbeszélni. De túl az olvasmány élvezetén, az író sokkal többet és lényegesebbet is közvetít. Amikor az elbeszélés véget ér, megszólal egy belső hang; a bírálat és elmélkedés az élettörténet mélyebb értelme és jelentése felett.

Csapek írói bravourja kellett hozzá, hogy a párbeszéd formájában lepergő analitikus elmélkedés, melyet az életrajz írója önmagával folytat, el ne laposodjék. Amit Csapek lélekelemző virtuóztatásban produkál, az a hivatásos pszichoanalitikusnak is becsületére válnék. Ugy látszik, hogy a pszichoanalízis látásmódja az író számára szükségérzet, kényszer; Csapek ezt felette meggyőzően példázza. Szenvedélyes raptussal, drámai sűrűsítéssel, szinte balladás ritmusban vetíti elénk egy mindennapi élet villódzó filmjét. Nem holmi merengés, töprengés önönéletünk felett, amire általában hajlunk, hanem könyörtelen tetemrehívás, leleplezés és leszámolás, de azontul, termékeny felismerés. Minden életnek, mégoly mindennapi életnek is, ezernyi titkos értelme s arculata van. Életünk látzólag egyetlen egység, de lelki rétegeink mélyén szövevényesen összetettek vagyunk, átláthatatlan lehetőségekkel. Mindnyájunkban ezernyi lehetőség lappang, hol egyik, hol másik tör fel érvényesülést keresve. Az ember élete egy csomó különböző lehetséges élet, amelyből csak egy vagy csak néhány valósul meg, míg a többi csak kuszán jut kifejezésre, egy-egy pillanatra vagy sohasem. „Valaki közülök mindig az élre tör, s kezében tábla van, melyre rá van írva, hogy „Én“. Mondjuk, hogy ez az Én csak amolyan segédeszköz, amolyan zászló, amelyet csak azért bontottak